
A szerdahelyi cigányok

A Tanács Végrehajtó Bizottsága 1950 novemberében foglalkozott először a cigány lakosság helyzetével. Az ülésen elhangzott, hogy „a községünkben kóborló, munka nélküli cigányokat látunk, több ízben háznak, koldulnak. A demokráciában nem engedhetjük meg, hogy kéregető, kolduló cigányok a faluban csavarogjanak. A demokráciában mindenkinek megvan a joga a munkához, munkája után a kormányunk biztosítja a megélhetést.” A V. B. határozatban mondta ki, hogy a „jövőben a faluban kóborló cigányokat nem tűrünk meg. A lakosság körében tudatosítjuk, hogy a cigányokat munkára szoktatjuk.”

A cigányság sorsában 1957 után pillanatnyi politikai érdekből pozitív változások következtek be. Rövid időre létrehozták a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetségét. A addigi kizárólagos rendőri-közbiztonsági szemlélet mellett politikai, munkaerő-gazdálkodási és demográfiai okokból megjelentek a szociális és gazdasági szempontok is. A cél a társadalmi integráció mellett az etnikai asszimiláció volt. A cigánykérdés megoldására állami és helyi szinten formális és informális intézményhálózat jött létre, amelynek jelentős pénzügyi forrásokat biztosítottak. Az állam a pozitív diszkrimináció alkalmazásával rövid idő alatt akarta a cigányságot felemelni legalább a magyar lakosság alsó rétegeihez. A politikának a nagyleptékű társadalmi-gazdasági célkitűzések megvalósításához szüksége volt a képzetlen cigány munkaerőtömegre. Sorra születtek a párt- és állami határozatok, rendeletek ezeknek a megvalósítására. Az egész országban felmérések készültek a cigányságról.

1962-ben Szerdahelyen a felmérés során megállapították, hogy a cigányság a korábbi évekhez képest semmit nem fejlődött. A lakóházaik sárból épített szalmatetős kunyhókból állnak. Lakóhelyük belső és külső környezete rendkívül elhanyagolt. A tanács többször elrendelte az árnyékszékek létesítését, de ezeket nem építették meg. A telep területén egy ásott kút volt, amelynek a környezete, szerkezete erősen leromlott, ennek során a szennyvíz befolyt a kútba. Célul tűzték ki, hogy felszámolják a cigánytelepet, és a cigány családok részére a Rákóczi utcában házhelyeket alakítottak ki. Megállapították azt is, hogy ezekre a házhelyekre eddig jelentkező nem volt. Ugyanakkor ebben az időben a község belterületén három cigány család építkezett, két család pedig az építkezést már befejezte. A felmérés során azt is megállapították, hogy a község területén tetvesség nem áll fenn.

Minden évben súlyos gondot jelentett a cigány gyerekek iskolába járása. Írásos határozatban kötelezte a tanács a szülőket a gyerekek rendszeres iskolába járásának biztosítására. Az 1961. augusztus 31-én hozott határozatban olvasható: „Minden szülő erkölcsi felelősséggel tartozik a gyermekek iskolába járatása miatt. Amennyiben tapasztalható lesz az, hogy elfogadható indok

(orvosi igazolás) nélkül a szülők a gyermekek iskolába járatását elmulasztják, úgy azon szülők ellen büntetőeljárás fog indulni.”

Ebben az időben a községben 14 cigány családban összesen 68 fő élt. Iskolaköteles 16 gyermek volt. Továbbra is napirenden volt a cigánytelep felszámolása és részükre új lakások építése. Fontos feladatként fogalmazódott meg a kényszer-munkavállalás elrendelése a munkaképes cigány lakosság részére. Ezekben az években a cigánytelep életét a vajda irányította. A tanács vezetői elsősorban rajta keresztül igyekeztek érvenyt szerezni a különböző határozatoknak. 1964-ben jelent meg a kormány határozata a cigánytelepek felszámolására. A határozat idején a Fehér-parton tíz cigány család lakott, de részükre csak hét házhely biztosításával számolt a tanács. A kormányrendelet alapján a munkahellyel rendelkező cigány családok részére OTP-kölcsön és ingyenes házhely biztosításával lehetővé kellett tenni az építkezést. A tervek alapján olyan egyszerű, olcsón kivitelezhető, kisebb értékű lakóházakat kellett építeni, amelyek padlóburkolattal ellátott egy-két szobából, konyhából és kamrából álltak. A terveket díjtalanul biztosították az építkezők számára. A lakóházakat megfelelő műszaki irányítás mellett házilagos kivitelezésben is fel lehetett építeni.

1965-ben ismét olvasható a tanácsi határozatok között, hogy továbbra is gond van a cigány tanulók iskolába járásával: „a tél beálltával a cigány tanulók a fehér-parti cigánytelepről egyáltalán nem járnak be”. Ugyanebben az évben a tanács elnöke kezdeményezte, hogy Orsós Ferenc két kisgyerekét intézetben helyezték el, mert nem voltak biztosítva a gyerekek minimális életfeltételei sem. Egy 1966-os felmérésben olvasható, hogy a cigánytelepről semmi jó nem mondható, mert a telep koszos, rendetlen, „WC-jük nincs, kútjuk is kétes tisztaságú. Eredmény persze megvan, mert különösen nyáron elsősorban a gyerekek, de gyakran a felnőttek is fertőző hasmenésben szenvednek.”

1968-ban már valamennyi cigány férfi dolgozott. Előfordultak ugyan – a téli hónapokban – igazolatlan hiányzások, de ez nem volt jellemző. A többségében rendszeren dolgozó cigány férfiak családja is egyre rendezettebb körülmények közé került. Aki dolgozott, az kapott kölcsönt, ingyentalpet, s nekiállhatott az építkezésnek. Az 1968. március 14-i tanácsülésen részletesen foglalkoztak a cigány gyerekek helyzetével. Gondok voltak a fehér-parti és a már betelepült cigány családoknál is. A cigányok életkörülményeinek javulása nem eredményezte automatikusan a gyermekek nevelésének, a róluk való gondoskodásnak a megváltoztatását. A szokások rabjaiként nem tudtak és nem akartak változtatni azon, hogy lányaik 13-14 éves korukban életközösségre léptek. Ezeknek a fiatal lányoknak gyerekeik születtek, s tanulás helyett a saját gyerekeikkel kellett foglalkozniuk. Előfordult, hogy fiatalkorúak mentek el hazulról ismeretlen helyre. A rendőrség kereste meg a 15 éves Orsós Máriát is.

A községbe már korábban betelepült Orsós (Lipics) család a szerdahelyi cigányok jelentős részét adta. A család tagjai között voltak olyanok, akik gond nélkül beilleszkedtek a falu közösségébe, és előfordultak olyanok is, akikkel folyamatosan gond volt. Ez volt az oka annak, hogy az Orsós család majd valamennyi tagja névváltoztatást kért (Óvári, Kővári, Bogdán, Tordai neve-

A szerdahelyi cigányok

ket vettek fel), mert állandóan zaklatták névrokona cselekményei miatt. Óvári Imre (Orsós, Lipics) leszármazottainak a száma napjainkra megközelíti a háromszáz főt. A tanácsülésén még 1969-ben is téma volt a fehér-parti cigánytelep felszámolása. Ebben az időben a település lakosságának 15%-a cigány származású volt.

Ezekben az években többször fogalmazódott meg az, hogy a megoldást csak a cigány családok faluba történő betelepítése jelentheti. Lassú és ellentmondásos folyamat eredményeként a fehér-parti cigánytelepet fokozatosan felszámolták. A cigány lakosság a fenntartások – a magyar lakosság esetenként előforduló előítéletes magatartása – ellenére az együtt, egymás mellett élés eredményeként ma már integrálódott a magyar lakosság közé. A rendszerváltást követően lehetőség nyílt a kisebbségi önkormányzatok megalakítására. Kaposszerdahelyen a cigány kisebbség, élve a törvény adta lehetőséggel, 1998-ban megalakította a Cigány Kisebbségi Önkormányzatot. Elnöke Árvai József lett, akit a 2002-es önkormányzati választáson képviselőnek is megválasztottak. A Cigány Kisebbségi Önkormányzat tagjai: Bogdán Gyula és Szolnoki István.

Cigánytábor, 1905